

Rodna Gruda

Strehe prekriva z lesenimi skodlami

Covering Roofs with Wood Shingles

Objavljeno dne/Published on: 06.02.2015

Avtor članka/Article Author: Petra Trček; foto. Nina Kožekj

Veliko streh hiš in cerkva v Sloveniji je bilo v hribovskih predelih še v prvi polovici prejšnjega stoletja kritih z lesenimi skodlami, ki so dobro prenašale ostre zime. Eden redkih, ki še danes na tradicionalen način izdeluje skodle in z njimi prekriva strehe, je Bojan Koželj iz Stahovice na Gorenjskem. Med drugim je prekril strehe mnogih kulturnih spomenikov, na primer Rotunde v Selu v Prekmurju, številnih cerkva, Predjamskega gradu pri Postojni, planšarskih stanov na Veliki planini in drugih.

In the first half of the previous century, the roofs of many houses and churches in Slovenian hillsides were covered with wood shingles, since they offered good protection during the freezing winters. Bojan Koželj from Strahovica in Upper Carniola is one of the few who still makes the traditional wood shingles and uses them to cover rooftops. Among other, he has covered numerous cultural monuments including the Rotunda in Selo in Prekmurje, countless churches, the Predjama castle near Postojna, mountain estates on Velika Planina, etc.

Prekrivanje zvonika cerkve v Smrečju

Koželj se je skodlarstva naučil že kot otrok, ko je očetu in materi pomagal prekrivati pastirske kočice na Veliki planini. Je eden redkih v Sloveniji, ki jih izdeluje tako, kot so jih predniki. Vse se začne z izbiro pravega lesa, ki ga je treba posekati pozimi. Skodle dela iz smrekovega in jelovega lesa, zadnjih 15 let pa tudi iz macesna, ki ima še daljšo življenjsko dobo. »Les izbiram sam, zdaj že vem, kje v Sloveniji so prava rastišča in se za posek dogovorim z lastniki oziroma upravitelji,« pojasnjuje Koželj. Les za skodle mora biti resonančen, z ravnimi in gostimi letnicami, tak, kakršnega uporabljajo tudi za izdelovanje violin.

Les je treba skrbno izbrati

Primerna drevesa rastejo na vsaj 800 metrih nadmorske višine, v zatišni legi, najbolje v kaki kotanji, ne smejo imeti grb in ne prenizkih vej. »Les moraš znati oceniti, še preden posekaš drevo,« pravi Koželj. Tudi izbira časa sečnje je pomembna. »Sekamo pozimi, ko les v sebi nima sokov, okoli miklavža in pozneje v decembru, ob stari luni; v tak les zajedalci ne pridejo, je trd in močan.« Hlode zrežejo na poljubno dolžino, nato pa jih s posebnimi sekirami, dogarskimi klavnicami ali šinklericami razcepijo na krlje. »S šinklerico zasekamo v hlod, da naredi razpoko, v katero zabijem klin, nanjo pa moram pri tem udarjati s posebnim batom. Pri tem s šinklerico tudi ravnam smer cepljenja,« pojasnjuje Koželj in dodaja, da je cepljenje naporno opravilo. Vsak hlod razcepijo na osem krljev, »kot bi razrezal torto«.

Skodle morajo odstati vsaj eno leto

Krljem odstranijo sredico ali »srce« debela, kjer je les puhel, jih olupijo in odstranijo še prvo, mlečno letnico pod kožo, s čimer zagotovijo, da v les ne bodo prišli zajedavci in na strehi ne bo začel gniti. Skodle še obtešijo z ostro sekiro in izravnajo, da se enako dolge. Macesnove so dolge 60 centimetrov, smrekove pa do sto. »Zložimo jih v visoke štoše, po približno 800 skodel, in obtežimo, da se čez zimo sušijo in uravnajo.« Skodle se starajo vsaj eno leto. »Na leto nacepimo do 200 kubičnih metrov lesa, včasih tudi več, če imamo kako naročilo.« Posušene in zravnanе skodle so pripravljene za prekrivanje streh. »Za zaobljene baročne zvonike macesnove skodle prej parimo, jih v lanenem olju oblikujemo po obliki zvonika, nato pa kalimo v mrzli vodi.«

Ni vsak les za na streho

Skodle imajo dolgo življenjsko dobo, če je les dobro izbran in posekan ob pravem času, tudi več deset let. »Les, ki ga kupujemo za skodle, je zelo elastičen, iz njega delajo tudi violine, je zrel, star ... Po gorenjski tradiciji največkrat prekrivamo v dveh slojih in taka streha resnično obstane zelo dolgo.« Skodle so odporne proti toči, ki se od njih odbije, ne prizadeneta jih niti led niti veter. Za planšarske stanove Koželj običajno uporabi smrekove skodle, za cerkvene zvonike pa macesnove, ki so bolj vzdržljive. Pravi, da so zaradi svojih lastnosti odlična kritina za pasivne in nizkoenergijske hiše.

Ni pa vsaka lesena kritina tako dobra. »Navadne lesene deske začnejo kmalu gniti,« pravi Koželj. »Ker so rezane, so pore poškodovane in zelo hitro vpijajo vodo. Skodle pa so odcepljene, odklane, odvojene. Ko jih cepiš, moraš slediti strukturi lesa in letnic ne smeš poškodovati, zato ne vpijajo vode, pač pa na površini ostanejo žlebički, ki vodo usmerjajo s strehe na tla.« Planšarji na Veliki planini, kjer ni izvirov vode, so to s pridom izkoristili, in kapnico napeljali v štirne. Vodo s strehe prej še filtrirajo prek peska in oglja. »Je pa ta voda mehka, zato jo uporabljamo samo za kuhanje in pranje, za pitje pa vodo prinesemo iz doline,« pove Koželj. Poudari še, da so skodle tudi odličen toplotni izolator in zato primerne za fasade ali, na primer, vrtno ute.

Razmišlja o širitvi na tuje trge

Koželj se s skodlarstvom poklicno ukvarja že skoraj tri desetletja. Leta 1987 je uradno prijavil obrt in je eden redkih v Sloveniji, ki ves proces izdelovanja skodel opravi na tradicionalen način, je registriran izdelovalec skodel in poleg tega še krovec, specializiran za delo na visokih objektih. Poleg planšarskih koč prekriva predvsem muzejske in cerkvene objekte, za katere dobi naročila od države. »Prekrili smo veliko kulturnih spomenikov v Sloveniji in smo precej odvisni od državnih razpisov,« pravi Koželj. »Ker pa država trenutno nima več toliko sredstev, se bojim, da dela ne bo več dovolj, zato razmišljamo o širitvi poslovanja na tuje trge.« Pri delu mu sicer pomagajo trije zaposleni, poleti še najeti delavci, skodlarstva pa sta večji tudi njegovi hčeri, a se z njim ne ukvarjata.

